

VG

Metoderapport SKUP 2021

SPUTNIK

Rolf Widerøe og Markus Tobiassen

INNHold

1. Innledning	1
2. Slik kom arbeidet i gang	1
3. Innledende undersøkelser og hypotese	2
4. Del I: Handelen i Ghana	3
4.1. Jakten på skribenten	3
4.2. Kontakt med myndighetene i Ghana og Russland	3
4.3. Bruk av tidligere kontakter og norske forbindelser	3
4.4. Kildesanking i digital protestbølge	4
4.5. Reise til Ghana	4
4.6. Arbeid på flyplassen i Ghana	5
4.7. Helseministeren ghoster oss	5
4.8. At alle mangler informasjon er også informasjon	5
4.9. Finansministeren som elsket Ibsen	6
4.10. Konklusjon: nær dobbel pris	6
5. Del II: Forbindelser mellom aktørene	6
5.1. Sjeiken og Zahoor	6
5.2. Hansen og Seagal	7
5.3. Telefonnummeret til Steven Seagal	7
5.4. Kapitals arbeid med Per Morten Hansen	7
5.5. Desinformasjon blir nyttig	8
6. Del III: Handler i resten av verden	8
6.1. Nye hypoteser	8
6.2. Pakistan: Åpne kilder peker mot annen selger	8
6.3. Legemiddeltilsynet DRAP	9
6.4. Rettsdokumenter i Karachi	9
6.5. Staten i staten: Den pakistanske hæren	9
6.6. Guyana: Sende spørsmål til coronapressekonferanse	9
6.7. Irak: Boolske søk gir en prisliste	9
6.8. Sør-Afrika: Et tilbud gir varekjeden	10
6.9. Konklusjon: Verdensomspennende handel	10
6.10. Namibia, Libanon og Kenya, samarbeid med Moscow Times	10
7. Del IV: Mannen på toppen	11
7.1. To hypoteser	11
7.2. Et nystiftet og anonymt selskap	11
7.3. Gatefotografering	11

7.4. En børsmelding om motorsykkeltutleie	11
7.5. En omvei via Jordan, Marokko og England.....	12
7.6. Gjennombrudd: sjeiken i skyggene.....	12
7.7. Ting du bare finner i papiraviser	12
7.8. Fraktdokumenter fra Pakistan gir en adresse.....	13
7.9. Et telefonnummer	13
7.10. Motorsykkeltutleie identifiserer etterretningsmann ved hoffet.....	13
7.11. Våpensalg, spionasje, krigføring og diplomati.....	14
8. Spesielle erfaringer.....	15
8.1. Etikk: Hansen og Seagals rolle	15
8.2. Presentasjon.....	15
8.3. Etikk: Bruk av advokat i Emiratene.....	16
8.4. Pakistan og Emiratene	16
8.5. Sanksjoner	16
8.6. Søksmålstrusler og motpodcast	17
9. Slik har arbeidet vært organisert.....	17
10. Dette er nytt	17
11. Konsekvenser	18

INNSENDERE

Rolf Widerøe, rolf.wideroe@vg.no

Markus Tobiassen, markus@vg.no, 902 03 279

Takk til:

Jørgen Braastad, Tore Kristiansen, Jonas Nilsson, Askild Matre Aasarød, Ingeborg Huse Amundsen, Emilie Hald Torp, Amund Bakke Foss, Synnøve Aasebø, Frederick Asiamah, Manasseh Azure, Kurt Campbell, Mohammed Komani, Shelleygan Petersen, Ariba Shahid og Pjotr Sauer.

Publisert:

Fra 28. mai 2021.

Kontaktperson:

VG ved Markus Tobiassen, Akersgata 55, 0107 Oslo

Redaksjon:

Verdens Gang Pb. 1185 Sentrum, 0107 Oslo

Publiserte saker:

28.5.2021 - Podcast - Sputnik-kuppet:

<https://www.vg.no/nyheter/i/R9k862>

29.5.2021 - Sputnik-kuppet:

<https://www.vg.no/spesial/2021/sputnik>

30.5.2021 - Reagerer etter vaksinesalg: – Kriminelle utnytter kriser:

<https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/aPmdOd>

8.6.2021 - WHO etter VG-avsløring: Har mottatt bekymringer fra flere land om vaksinesalg til overpris:

<https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/jBo9XO>

18.6.2021 - Kjøpte Sputnik-vaksiner til nær dobbel pris – avtalen terminert:

<https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/M1P9Or>

13.8.2021 - Ghana krever tilbake vaksinebetaling fra sjeik:

<https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/k6MEPa>

18.10.2021 - Tiltalt for grov hvitvasking:

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/L5WWIV>

13.01.2022 - Sjeiken i skyggene:

<https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/v5klEl>

1. INNLEDNING

Pandemien førte til en kamp om vaksiner, hvor verdens rike og mektige land fikk først, mens andre fortsatt venter. Skjevfordelingen av vaksiner ga viruset muligheter til å spre seg og mutere. Andre igjen fikk muligheten til å tjene penger.

Et gråmarked ble skapt, hvor lyssky mellommenn har tatt dobbel pris, et prispåslag vanligvis forbeholdt narkotikahandel. VG avdekket dette gråmarkedet, hvor en sjeik, og en mann etterlyst av norsk politi, reiste rundt i privatfly og solgte vaksine til stadig mer desperate stater.

Gjennombruddene i saken kom gjennom arbeid i felt og digital dokumentjakt i løpet av noen intensive uker. Men det var også resultatet av et mer langsiktig arbeid som har pågått i ti år.

Og det som først så ut til å være en sak om kriseprofittering, viste seg å være noe mer. For bak selgerne sto en av verdens rikeste og mektigste menn - og et vaksinediplomati som hadde vært skjult for verden.

2. SLIK KOM ARBEIDET I GANG

Denne saken startet med at to biter informasjon, fra hver sin kant av verden, ble satt i sammenheng: et anonymt meningsinnlegg fra Ghana og et lydopptak fra Norge.

6. april 2020 publiserte pseudonymet Abdul Aziz Mohammed et meningsinnlegg på nettsiden Modernghana.com, som spurte seg om myndighetene i Ghana fikk valuta for pengene i sitt kjøp av russisk coronavaksine (Sputnik V). Regjeringen i landet hadde samme dag annonsert at de ville kjøpe 3,4 millioner Sputnik V-vaksiner fra en sjeik fra Emiratene, Ahmed Dalmook Al Maktoum. Innlegget fikk ingen oppmerksomhet. Men det ble plukket opp av et Google-varsel her i Norge, fordi det inneholdt navnet Umar Farooq.

Umar Farooq Zahoor er et navn Rolf Widerøe har jobbet med i over ti år. Politiet har utpekt norsk-pakistaneren som mannen bak Nordea-bedraget i 2010, hvor kontoen til en styrtrik enke ble tappet for 89 millioner kroner. I 2014 skrev Widerøe sammen med Hans Petter Aass en bok¹ som viste hvordan Zahoor og familien hans har en rekke forbindelser til organisert kriminalitet. Selv nekter Zahoor for å noensinne ha gjort noe straffbart. Norsk politi klarer ikke få tak i ham fordi Emiratene ikke vil utlevere ham. I 2015 avdekket VG hvordan Zahoor sammen med sjeik Ahmed Dalmook Al Maktoum hadde solgt overprisede gassturbiner til Ghana², hvorpå den daværende presidenten i Ghana senere jobbet for å fremme interessene til emiratiske selskaper i Namibia³.

Den sentrale påstanden i det anonyme meningsinnlegget var at Ghana betalte for mye for et parti med Sputnik-vaksiner de skulle kjøpe av den samme sjeiken. Det ble påstått at Zahoor hadde vært hovedforhandler for avtalen.

1 "Kuppet - på innsiden av Norges mektigste mafiafamilie"

2 Beskrevet i metoderapporten "Milliardmysteriet" (2015)

3 Beskrevet i metoderapporten "Den hemmelige forbindelsen" (2017)

Omtrent en uke etter at innlegget ble publisert, fikk vi et lydopptak. Det var av en samtale den norske forretningsmannen Per Morten Hansen hadde hatt. Samtalen penset innom diverse temaer, men et stykke uti begynte han å fortelle at han hadde vært involvert i å rute vaksiner fra Russland til Ghana, med hjelp fra en venn, skuespilleren Steven Seagal. Hvorpå Hansen sa: «Hvis jeg forteller hvor mange som tjente penger på det, da kommer du til ... da tror du ikke det er sant.»

3. INNLEDENDE UNDERSØKELSER OG HYPOTESE

Vi undersøkte metadata og detaljer i innholdet på lydopptaket. Begge deler plasserte tidspunktet for samtalen før vaksinehandelen i Ghana var offentlig. Hansens beskrivelse av sin rolle i handelen var ikke med det nødvendigvis sann, men det indikerte at han hadde kjennskap til handelen fra innsiden.

Meningsinnlegget fra Ghana ga oss flere hypoteser å undersøke, men viste ikke til noen dokumentasjon eller etterprøvbare kilder.

To andre ting vi merket oss innledningsvis var fravær av informasjon:

Russland har hatt et stort pr-apparat i sving for å promotere Sputnik V-vaksinen. Omtrent enhver leveranse dokumenteres i detalj på blant annet Twitter. Men denne handelen var ikke omtalt av russerne.

Også i Ghana fikk avtalen påfallende lite omtale fra myndighetene. Landet hadde en akutt mangel på vaksiner, samtidig som smittetallene steg, så dette så i utgangspunktet ut som en seier å feire. Men der det var massivt medieoppbud da de første leveransene av Astrazeneca-vaksiner kom til Ghana gjennom alliansen Covax (og påfølgende leveringsstopp grunnet krisen i India), var det knapt skrevet noe om avtalen med sjeiken utover gjengivelsen av en pressemelding.

De innledende spørsmålene vi forsøkte å få svar på var:

- Hvordan hadde handelen kommet i stand?
- Var den ettersøkte og straffedømte norsk-pakistaneren Umar Farooq Zahoor involvert i å selge Sputnik-vaksiner til Ghana?
- Hva hadde Ghana betalt?
- Hvorfor handlet ikke Ghana direkte med russerne? Og hvorfor skrøt ikke russerne eller ghanesiske myndigheter mer av avtalen i offentligheten?
- Om Farooq Zahoor og sjeiken var involvert, hvorfor var Ghana interessert i å handle med dem igjen, tatt i betraktning av at deres forrige handel med gassturbiner hadde skapt en nasjonal skandale?⁴

⁴ Regjeringspartiet var også opposisjonsparti da turbinavtalen ble inngått i 2015, og brukte blant annet skandalen i valgkampen og for å få energiministeren avsatt.

4. DEL I: HANDELEN I GHANA

4.1. Jakten på skribenten

De enkleste veiene til målet førte ikke frem. Personen bak meningsinnlegget ga inntrykk av å ha kilder på innsiden av handelen. Noe av det første vi gjorde var å kontakte redaktøren i avisen som hadde trykket innlegget, samt en journalist vi kjente fra før i Ghana, og spurte om hjelp til å bli satt i kontakt med skribenten. Vi fikk en anonymisert e-post, samt informasjon som pekte mot at skribenten kunne være noen i statsapparatet, blant annet hadde vedkommende en personlig sekretær. Men vi fikk aldri noe svar gjennom epost eller mellommenn. Hvem den anonyme skribenten er, vet vi fortsatt ikke.

4.2. Kontakt med myndighetene i Ghana og Russland

Helsedepartementet i Ghana besvarte ikke våre eposter og telefoner. Vi hentet ut budsjetter og anbudsdokumenter fra departementets nettsider, men pandemibevilgningene var løst som en større sekkepost uten nærmere spesifikasjoner, og vi fant ikke noen spor av vaksinehandelen i offentlige anbud. På russisk side kontaktet vi ambassaden i Norge, Utenriksdepartementet og det russiske investeringsfondet (RDIF), som forvalter handelen med vaksinen. De to første hadde ingen svar. Våre to første e-poster til RDIF ble besvart, men da vi begynte å stille detaljerte spørsmål om distribusjon av vaksinen og salg gjennom mellommenn, sluttet de å besvare alle våre henvendelser.

4.3. Bruk av tidligere kontakter og norske forbindelser

Da direkte henvendelser ikke fungerte, begynte et mer omstendelig og snirklete arbeid for å komme i posisjon til få snakket med noen som visste noe. Dette arbeidet handlet i hovedsak om å begynne et sted vi fikk innpass, og så få vedkommende til å introdusere eller peke oss videre. Jobben med å bygge et kildenettverk startet med tre hovedårer:

- **Norske nøkkelpersoner i vaksinearbeid:** Da vi leste oss opp på internasjonalt vaksinearbeid, forsto vi at Norge har spilt en stor rolle. Flere nordmenn var involvert i å starte Gavi-stiftelsen, som finansierer vaksineproduksjon, og Norge var fortsatt blant de største bidragsyterne og satt med styrelederen. I tillegg satt Norge som medleder i Act-A, paraplyorganisasjonen som skulle håndtere pandemiresponen. Her var det mennesker som tok telefonen om en norsk avis ringte – for så å kunne guide oss videre.

- **Ghanesere med norske forbindelser og nordmenn med ghanesiske forbindelser:** Her fant vi kontakter i spennet fra en mann i Norge som hadde en bror som jobbet som korrupsjonsjeger i Ghana, en tenketankleder i Ghana vi tidligere hadde brukt som kilde og en tidligere norsk lokalpolitiker som nå jobbet som politisk rådgiver i Ghana.

- **Diplomatiske forbindelser:** Norges ambassade i Ghana hadde lite nyttig å bidra med. Men Norge og Ghana har et felles lederskap for FNs grupper for bærekraftsmålene. Det gjør at det finnes en del norske diplomater og byråkrater i Utenriksdepartementet med kontakter i Ghana.

Resultatene av dette kildearbeidet kommer vi tilbake til i senere kapitler.

4.4. Kildesanking i digital protestbølge

Vi fant også en fjerde åre som kunne gi kilder. Omtrent samtidig med at vi startet arbeidet med saken, skylte en protestbølge over Ghana. Ikke i gatene (hvor myndighetene sperret for demonstrasjoner med henvisning til smitteverntiltakene), men på sosiale medier. Protestene handlet i utgangspunktet om skatter, valgkamplofter om skolene og en rekke andre ting, men håndteringen av pandemien ble også raskt et stridstema. Regjeringskritikere skrev under flere emneknagger, hvorav den største var #fixthecountry, mens presidentens tilhengere brukte #heisfixingit. Vi satt opp fem twitter-feeder som sto og gikk i bakgrunnen mens vi gjorde annet arbeid. Her fant vi etter hvert ghanesiske helsebyråkrater, forskere, lobbyister og samfunnsdebattanter som alle deltok i debattene.

Vi kontaktet et stort antall av dem via direktemeldinger. Noen svarte, de fleste samtalenene førte ingen sted, men mange nok lodd med dårlige odds gir som regel resultater til slutt. Vi fikk blant annet kontakt med en ghanesisk doktorgradsstudent i offentlig helse i New York, som både fulgte debatten i hjemlandet tett og kjente en rekke personer i politikk og helsesektoren. Fra han fikk vi blant annet nummeret til opposisjonslederen i helsekomiteen, som vi regnet med at måtte kjenne innholdet i avtalen (vi tok feil).

Doktorgradstudenten satt oss også i kontakt med en annen ghanesisk postdoktor som i flere år hadde jobbet i helsesektoren og nå jobbet i en tenketank som forsøker å styrke demokratiet i Ghana. Han satt oss igjen i kontakt med en journalist i tenketanken som drev et radioshow om korrupsjon, Frederick Asiamah. Han ble vår samarbeidspartner da vi senere dro til Ghana.

Men det mest lykkelige sammentreffet var at doktorgradsstudenten kjente noen som kjente noen som jobbet på flyplassen i Ghanas hovedstad, Accra. Og denne personen hadde bilder av sjeikens ankomst til Ghana med et prøveparti på 15-16 tusen doser med Sputnik-vaksine i mars, like før avtalen ble underskrevet. På et av bildene kunne vi se sjeiken, en pall med vaksiner og helseministeren i Ghana. Ved siden av ham sto mannen som vi fra tidligere arbeid visste var Zahoor's nære medarbeider⁵. Og med ryggen til, kledd i en svart genser og med en dyr klokke på armen, så vi det som lignet svært mye på Umar Farooq Zahoor.

4.5. Reise til Ghana

Selv om kildenettverket vi bygget begynte å gi resultater, kom vi ingen vei med myndighetene, utover at helsebyråkratene vi kontaktet ga oss en bedre oversikt over hvilke personer som var de sentrale beslutningstagerne i Ghana. Det ble klart for oss at vi måtte dra til Ghana om vi skulle ha noe håp om å få regjeringen i tale. Ghana hadde på dette tidspunktet stigende smittetall og et presset helsevesenet. Vurderingen fra lederen av pandemiberedskapsgruppen i VG var at dette ville være et krevende reisemål. Løsningen ble blant annet å sikre at vi hadde tilgang på luftambulansetjeneste videre til Sør-Afrika og å begrense oppholdet vårt i landet til maks fem dager.

⁵ Mustafa Ahmed, som omtaler seg som rådgiver for sjeiken

Visumsøknaden til Ghana sto i fare fordi saksbehandlingstiden var for lang, men en ambassadeansatt i Oslo fikk ekspedert forespørselen vår mot at vi ga ham en gjennomgang av de politiske kommentatorene i norske aviser og hvem han burde lese for å forstå hvem som ville vinne høstens stortingsvalg.

4.6. Arbeid på flyplassen i Ghana

Noe av det første vi gjorde da vi landet i Ghana, var å rusle rundt på flyplassen med en mappe bilder, blant annet to av Zahoor. Vi spurte alle, fra vaskere til politimenn og tollbetjenter, om de hadde vært tilstede under leveringen av et parti Sputnik-vaksiner og om de hadde sett noen av personene på bildet. Sa de nei, delte vi ut telefonnummeret vårt og fortalte at vi var interessert i bilder fra hendelsen om de kjente andre ansatte på flyplassen som kunne ha observert hendelsen. Deretter dro vi til godsterminalen på flyplassen og gjorde det samme. Her fikk vi et gjennombrudd. Sikkerhetssjefen på terminalen bekreftet å ha vært tilstede og at han hadde sett Umar Farooq Zahoor.

4.7. Helseministeren ghoster oss

Den vi jobbet mest for å få møte i dagene før vi reiste - og fra vi landet i Ghana - var helseministeren. Gjennom journalisten Frederick Asiamah fikk vi etter hvert kontakt med en informasjonsoffiser i helseministerens stab. Vi dro til Helsedepartementet og fikk beskjed om at ministeren ville ta imot oss. Der ble vi sittende utenfor døren til kontoret hans til det ble mørkt og bilkortesen hans utenfor var borte. Helseministeren hadde ghostet oss og ingen av våre påfølgende henvendelser ble besvart.

4.8. At alle mangler informasjon er også informasjon

Arbeidet med å bygge et kildenettverk beskrevet i kapittel 4.3 og 4.4 ledet oss også til seks andre personer vi håpet kunne ha informasjon om avtalen:

- Spesialrådgiveren for presidenten på helsefeltet.
- Byråkraten som ledet pandemiresponsen i Ghana.
- En indisk lege som ledet Unicefs arbeid med å distribuere vaksine i Ghana.
- Lederen for en koalisjon av private og frivillige helseorganisasjoner i Ghana.
- Lederen for opposisjonen i helsekomiteen.
- Informasjonsministeren.

Ingen av de seks ga resultater. Opposisjonslederen i helsekomiteen fortalte at avtalen ikke hadde blitt behandlet i parlamentet, selv om dette var et grunnlovsfestet krav ved internasjonale avtaler. Koalisjonen av frivillige helseorganisasjoner, som normalt var rådgivende ved innkjøp av ting som malariamedisin, hadde ikke blitt konsultert. Selv mannen som ledet pandemiresponsen hadde ikke kjennskap til hvordan vaksinene var kjøpt inn, han hadde kun plukket opp noen detaljer i samtaler. Men denne mangelen på informasjon var også informasjon: Vaksineavtalen med sjeiken var inngått under et uvanlig hemmelighold, og man hadde omgått normale innkjøpsprosedyrer og landets lover.

4.9. Finansministeren som elsket Ibsen

På siste dag av reisen var vi fortsatt ikke nærmere et svar, men så svarte en person som ikke hadde gitt lyd fra seg hele uken: finansministerens assistent. Dette sporet var også et resultat av arbeidet beskrevet i kapittel 4.3 og 4.4. Finansministeren viste seg å være noe av en norgesvenn. Ikke bare kunne han sitere Ibsen ordrett, han hadde også en norsk rådgiver.

Selv om avtalen lå hos Helsedepartementet, fikk vi vite at en eventuell betaling likevel ville gå gjennom Finansdepartementet. Her hadde vi også håp om å kunne dra nytte av en politisk dynamikk som er gjenkjennelig i Norge: De ulike departementene kjemper for ressurser til sitt felt, mens Finansdepartementet sitter i midten med pengesekken og en dyp skepsis til alt som lukter av uforsvarlig bruk.

Vi dro til Finansdepartementet, men kom igjen ikke lenger enn til ministerens dør. Finansministeren hadde vært hardt rammet av coronaviruset og var fortsatt i en langvarig rekonesens. Men vi fikk møte tre byråkrater som kunne gi oss en rekke detaljer om avtalen, bekrefte noen av funnene vi allerede hadde gjort, samt gi oss prisen på vaksinen: 19 dollar dosen.

Russerne hadde flere ganger sagt at prisen på vaksinen deres skulle være 10 dollar dosen. Dette hadde vi fått bekreftet ved at Slovakia og Bulgarias avtaler var offentliggjort.

Tilbake i Norge fikk vi også en telefon fra finansministeren, som gjorde at vi forsto hvorfor Ghana var desperate nok til igjen å handle med sjeiken og Zahoor. Ministeren sa blant annet: "Du vet, du blir konfrontert med at «the good guys» fra Vesten ikke gir deg noen forsikringer om tilgang [på vaksiner], så har du 30 millioner mennesker og skal redde liv. Du vet, det er lett å sitte et annet sted og si: Hvorfor gjør du dette?"

4.10. Konklusjon: nær dobbel pris

Vi kunne nå dokumentere at Ghana hadde kjøpt vaksinen fra sjeiken til nær dobbel pris av det russerne krevde i direkte handler. Som en kilde hadde fortalt oss på et tidspunkt: De eneste varene som pleier å ha tilsvarende påslag hos mellommenn er narkotika. Vi kunne også dokumentere at Umar Farooq Zahoor hadde vært involvert i handelen sammen med sjeiken. Men hva var forbindelsen til Per Morten Hansen og Steven Seagal? Hvordan kjente dette firkløveret eventuelt hverandre?

5. DEL II: FORBINDELSER MELLOM AKTØRENE

5.1. Sjeiken og Zahoor

Zahoor og sjeik Al Maktoums forbindelser hadde vi allerede omfattende dokumentasjon på gjennom arbeidet med energiavtalen i Ghana fra 2015.

Sjeiken og den ettersøkte har de siste sju årene reist rundt og møtt statsledere i en rekke fattige afrikanske og asiatiske land hvor de har inngått flere intensjonsavtaler om å investere i infrastruktur. Et fåtall av disse avtalene er blitt realisert. VG har omtalt disse reisene i flere tidligere artikler.

5.2. Hansen og Seagal

Fra domstolene fikk vi Hansens dommer, samt sivile tvister han var involvert i. Via Retriever gikk vi gjennom presseklipp gjennom hans 30-årige karriere, som dokumenterte hvordan han har en rekke forbindelser blant rike russiske forretningsmenn, og gjerne fungerer som en mellommann i handler.

Steven Seagal hadde en filmkarriere som nådde toppen på 90-tallet med flere store action-filmer, men lager i dag lavbudsjettfilmer og har en rekke kontroverser bak seg. Han er i dag russisk statsborger og har siden 2018 vært spesialutsending for den russiske staten.

Vi fikk via kilder tilgang til å se bilder Hansen publiserte på en lukket profil i sosiale medier. Her fant vi flere bilder av Hansen sammen med Seagal, blant annet under utdelingen av en blek kopi av Nobels fredspris i Serbia, stiftet av to rike brødre som har vært under korrupsjonsetterforskning. Her fant vi også bilder av Seagal og Hansen utenfor kontoret til sjeik Al Maktoum.

Fra kilder fikk vi også videoer hvor Seagal deltok sammen med Hansen i møter med potensielle forretningspartnere, i handler urelatert til vaksinesalg.

En annen bekreftelse på Hansens og Seagals tette kontakt fikk vi da vi første gang ringte Seagal. To og et halv minutt etterpå ringte vi Hansen.

- Er det du som har prøvd å ringe Steven Seagal, sa Hansen da vi ringte.
- *Hva sa du?*
- Er det du som har prøvd å ringe Steven Seagal?
- *Ja, det stemmer. Jeg prøvde å ringe ham nå nettopp. Har han prøvd å ringe deg, eller?*
- Ja, hvordan tror du jeg vet det 'a?

5.3. Telefonnummeret til Steven Seagal

Telefonnummeret til Steven Seagal fikk vi gjennom søketjenesten Pipl⁶, som er god på å samle og sammenstille opplysninger. Widerøe hadde i 2018 jobbet med et prosjekt om forretningsmannen Johannes Erskine Flø, som hevdet å sitte på filmrettigheter verdt over 100 millioner kroner. Også her hadde Seagals navn dukket opp, noe som gjorde at vi satt med en e-postadresse. Den ga oss igjen nummeret da vi tastet den inn i Pipl.

5.4. Kapitals arbeid med Per Morten Hansen

Kapital (og Finansavisen) har gjennom flere år skrevet om Per Morten Hansen. Kapital hadde blant annet dokumentert hvordan Hansen handlet i tandem med sjeik Al Maktoum på London-børsen, en handel som hadde likhetstrekk med en pump and dump-operasjon. Kapital hadde også publisert et brev, hvor sjeiken inviterte Steven Seagal til et møte for å diskutere forretninger, på bakgrunn av et møte med Hansen. Her fikk vi god hjelp av gravearbeidet Kapital allerede hadde gjort.

⁶ pipl.com. Tjenesten funker per nå best utenfor Europa på grunn av personvernforordningen (GDPR).

5.5. Desinformasjon blir nyttig

Googler du Umar Farooq Zahoor, vil du finne en rekke forvirrende nettsider. De beskriver Zahoor som en vellykket forretningsmann og filantrop. I noen versjoner er han en som tross vanskelige kår under oppveksten i Norge har klart utrolige ting. I andre har han vokst opp i et vakkert hus i Oslo, velsignet med utrolig intellekt og en karriere som forretningsmann i en alder av 18 år i et reiseselskap (sakene nevner ikke at han ble dømt for underslag i reiseselskapet). Tekstene er gjerne utstyrt med bilder fra privatfly eller forretningsmøter.

Tekstene motsier hverandre og både designet og språkføringen er vaklevoren. Siden mangler med andre ord finpussen som skal til om formålet var å overbevise noen om hvem du er. Trolig er formålet i stedet å drive det som kalles online reputation management, ifølge byråleder Erling Løken Andersen i digitalbyrået Journey. Online reputation management handler grovt forklart om å begrave negativ presse fra søkemotorer ved å plassere ut artikler. Overskriftene i Google-søket er viktigere enn det faktiske innholdet, og vi klikker oss knapt videre fra første side med resultater.

I dette virvaret av desinformasjon fant vi likevel et lite gjennombrudd. På en pinterest-konto lå det et bilde av Zahoor og Seagal, utenfor sjeikens kontor. Datoen på bildet og Seagals klær på bilder understøttet også at bildet var tatt samme dag som bildet av Hansen og Seagal.

Vi kunne nå plassere alle fire aktørene på samme kontor. Der hadde de gjennomført et møte, som ifølge invitasjonen handlet om å diskutere muligheten for å gjøre forretninger sammen. Noen måneder senere børt pandemien ut.

6. DEL III: HANDLER I RESTEN AV VERDEN

6.1. Nye hypoteser

Parallelt med arbeidet beskrevet i del I, stilte vi oss spørsmålet: Kan de også ha solgt vaksiner i andre land? Undersøkelsene her startet langs to hovedspor:

- Vi begynte å lete etter omsetning av Sputnik-vaksiner i land hvor vi visste at Zahoor og sjeiken hadde gjort forretninger tidligere.
- Gjennom de norske kontaktene i de internasjonale organisasjonene for å håndtere pandemiene (Covax, Gavi, Act-A) fikk vi kontakt med helsetopper som hadde ansvar for innkjøp av vaksine i sine land. Disse spurte vi så om de hadde blitt tilbudt Sputnik-vaksine eller om de hadde kjennskap til handler gjennom mellommenn.

6.2. Pakistan: Åpne kilder peker mot annen selger

Pakistan er et land hvor Zahoor har en rekke forbindelser, også høyt oppe i statsapparatet. Vi fant artikler i pakistanske medier om salg av Sputnik-vaksiner på private klinikker til så mye som 39 dollar per dose. Men leverandøren til sykehusene var et pakistansk børsnotert legemiddelselskap, ikke sjeiken og Zahoor.

6.3. Legemiddeltilsynet DRAP

Her fikk vi hjelp av Transparency International, som har jobbet for at alle land skal offentliggjøre informasjon om sine innkjøp av vaksiner. Transparency International sin avdeling i Pakistan hadde fått ut styrepapirer fra Pakistans legemiddeltilsyn, som går under forkortelsen DRAP. Der kom det frem at den pakistanske legemiddelselskapet hadde kjøpt vaksinene av sjeiken. Handelen lå bare kamuflert bak nok et mellomledd. Men det sto også noen mellom sjeiken og russerne. Sjeiken var ifølge papirene bare en "salgsagent" for Aurugulf Health Investment LLC. Hvordan vi fulgte opp dette sporet forklares i del IV.

6.4. Rettsdokumenter i Karachi

Styrepapirene fortalte oss ikke hva sjeiken hadde solgt vaksinene for i Pakistan. Men det lokale legemiddelselskapet hadde saksøkt staten fordi myndighetene hadde forsøkt å begrense prisen på vaksinen. Pakistan har et innfløkt juridisk system og en enorm kø av saker, hvor vi i andre deler av arbeidet har måttet benytte oss av kontakter i Pakistan for å få tilgang på rettspapirer. Men i dette tilfellet landet saken i Sindh High Court i Karachi, som har en relativt god løsning for rettspapirer⁷.

I prosesskrivene hadde legemiddelselskapet brukt prisen de betalte sjeiken som et argument for at de selv burde få selge til prisen de ønsket. Dermed kunne vi dokumentere at sjeiken tok 22 dollar per dose i Pakistan, mer enn det dobbelt av hva russerne solgte vaksinen for.

6.5. Staten i staten: Den pakistanske hæren

I Pakistan kom vi også på sporet av et annet større vaksinekjøp, men kjøperen var ikke regjeringen eller legemiddelselskapet, det var hæren. Det var snakk om Sputnik-vaksiner som skulle transporteres fra Abu Dhabi, hovedstaden i Emiratene. Her jobbet vi med den pakistanske journalisten Ariba Shahid, men vi kom aldri dit at vi kunne dokumentere hvem hærens motpart i handelen var. Den pakistanske hæren opererer i stor grad som en stat i staten - og med en grad av hemmelighet som gjorde at vi møtte veggen.

6.6. Guyana: Sende spørsmål til coronapressekonferanse

Guyana var et annet land hvor vi visste sjeiken og Zahoor hadde vært. Informasjonsdepartementet i Guyana hadde publisert bilder av at de to møtte landets president for å diskutere forretningsmuligheter i november 2020. Med denne informasjonen allierte vi oss med en lokal journalist, Kurt Campbell, som dro til en av regjeringens faste coronapressekonferanser med spørsmål fra oss. Visepresidenten i landet bekreftet at de hadde kjøpt vaksiner fra sjeiken til 20 dollar dosen, før han la til: *"På det tidspunktet ville vi nok ha betalt hva som helst bare for å få vaksiner til folket vårt, for vi fikk dem ikke fra noen andre."*

6.7. Irak: Boolske søk gir en prisliste

Gjennom arbeidet med saken har vi gjort flere søk med boolske operatører, som enkelt

⁷ www.sindhhighcourt.gov.pk

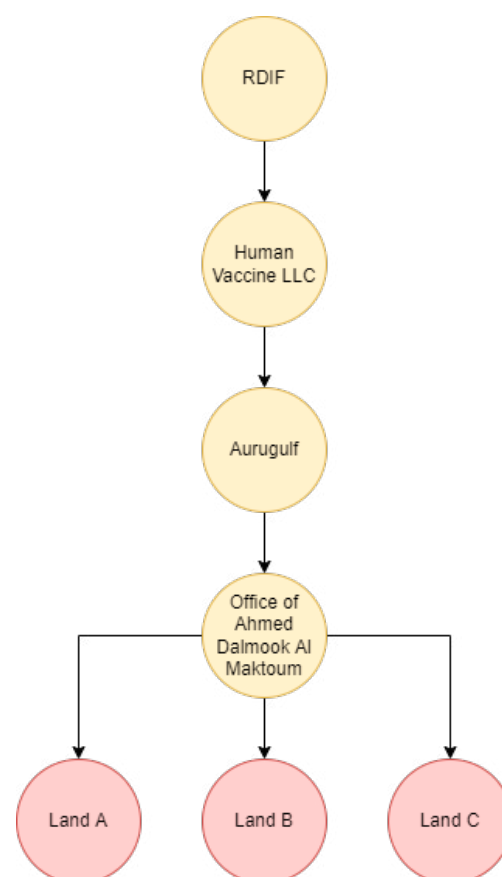
forklart er ord som lar deg finjustere google-søk. Blant de nyttigste for oss var mulighetene til å avgrense søket til bestemte nettsider eller filtyper. For eksempel brukte vi følgende operatører for å hente ut anbudsdokumenter fra Helsedepartementet i Ghana: filetype:pdf site:moh.gov.gh.

Søk mot excel- og pdf-filtyper kan gjerne grave frem underlagsdokumenter, som ikke nødvendigvis er indeksert gjennom menyene i nettsiden du leter på. Et slikt gjennombrudd fikk vi ved å søke etter pdf-er som inneholdt minst ett av en rekke ulike nøkkelord. Dette ga oss en prisliste fra det irakiske innkjøpsorganet for medisiner, Kimadia. På listen sto Aurugulf, med et tilbud om å selge vaksiner for 20 dollar dosen (igjen dobbel pris). Vi fikk aldri svar fra Kimadia på hvorvidt det var gjennomført et salg.

6.8. Sør-Afrika: Et tilbud gir varekjeden

Gjennom arbeidet med å bygge kildenettverk beskrevet i kapittel 4.3, 4.4 og 6.1. ble vi introdusert for en helse-topp i Sør-Afrika. Landet har lover og reguleringer som forbyr dem å kjøpe fra mellommenn, men det hadde ikke stoppet landet fra å få en rekke tilbud. Først kunne ikke helsetoppen finne noen spor av sjeiken eller Zahoor, men da han gikk tilbake og sjekket e-posten sin, fant han en henvendelse om Sputnik-vaksiner. Den var kommet gjennom andre mellommenn igjen, men beskrev et tilbud hvor sjeiken var involvert.

Russerne forvaltet vaksinen gjennom sitt pengefond, RDIF. RDIF hadde opprettet selskapet Human Vaccine LLC. De hadde igjen autorisert selskapet Aurugulf Health Investment LLC til å selge vaksinen til Sør-Afrika og en rekke andre land. Aurugulf hadde igjen utpekt sjeiken som salgsagent og mellommennene som hadde kontaktet helsetoppen i Sør-Afrika fungerte igjen som mellommenn for sjeiken. Dette ble et nytt hint om at det kunne stå noen andre bak sjeiken.

6.9. Konklusjon: Verdensomspennende handel

Vi kunne nå dokumentere at vaksinehandelen i Ghana ikke var enestående, men del av en verdensomspennende handel via mellommenn. Vi kunne også beskrive kjedene varene reiste gjennom, men det var fortsatt uklart for oss hvem som sto bak det siste mellomleddet.

6.10. Namibia, Libanon og Kenya, samarbeid med Moscow Times

Vi fant også spor etter mulige handler i Libanon, Namibia og Kenya. Da vi publiserte den første saken vår, var vi ikke kommet i mål med noen av disse sporene. I etterkant av den første publiseringen, tok Russlands største engelskspråklige avis, Moscow Times, kontakt.

Vi innledet et samarbeid, hvor de via kontakter blant russiske forretningsmenn i Libanon fikk bekreftet en Sputnik-handel der som igjen hadde gått gjennom et selskap tilknyttet Aurugulf Health Investment LLC. Sammen fikk vi også slått fast at Kenya først hadde gjort en avtale om å kjøpe vaksiner, men at myndighetene hadde fått kalde føtter og stoppet handelen.

7. DEL IV: MANNEN PÅ TOPPEN

7.1. To hypoteser

I Sør-Afrika og Pakistan hadde vi funnet dokumenter som beskrev sjeiken som en salgsagent for et ukjent emiratisk selskap, Aurugulf Health Investment LLC. Vi jobbet ut dette sporet med utgangspunkt i to hypoteser:

- Sjeiken jobber på vegne av noen andre, som er ukjente for oss.
- Beskrivelsen av sjeiken som en salgsagent er en konstruksjon, og selskapet fungerer som et skall som kamuflerer at gevinsten ender hos ham.

7.2. Et nystiftet og anonymt selskap

Næringsdepartementet i Emiratene har en nettside⁸ som ga oss noen få detaljer om selskapet. Det var stiftet i oktober 2020. Ellers fikk vi et telefonnummer og en adresse som ikke var mer nøyaktig enn at den dekket et større industriområde sør i Abu Dhabi. Hvem som eide og ledet selskapet fikk vi ikke vite. Vi fant også en pressemelding om at RDIF, det russiske pengefondet, og Aurugulf hadde inngått en avtale om testing av vaksinen i Emiratene, men uten noen informasjon om hva Aurugulf var. Selskapet hadde en nedstrippet og enkel nettside, som heller ikke fortalte oss hvem sitt selskap dette var.

7.3. Gatefotografering

Vi hyret en frilansfotograf i Abu Dhabi som kjørte rundt i området og fotograferte gatene, men klarte ikke å identifisere selskapet noe sted. Telefonnummeret var det ingen som svarte på. Fra nettsiden til selskapet var det mulig å booke vaksinetimer i Emiratene. Vi sendte fotografen til de tre vaksinasjonssentrene selskapet opererte, men heller ikke her fikk vi noen informasjon om hvem som drev selskapet.

7.4. En børsmelding om motorsykkeltutleie

Hos børsen i Abu Dhabi fant vi også et spor vi først ikke forsto. I desember 2020 var det opprettet et selskap for motorsykkeltutleie. Stiftelsesdokumentene var blitt børsmeldt fordi én av eierne var et av Emiratenes største selskaper, International Holding Company. Den andre var et selskap som het Aurugulf, men Aurugulf Commercial Investment LLC, ikke Aurugulf Health Investment LLC.

⁸ ner.economy.ae

Stiftelsesdokumentene inneholdt også et navn og personnummer på personen som hadde signert på vegne av Aurugulf, men vi forsto ennå ikke hvorvidt dette Aurugulf-selskapet hadde noen forbindelse til vårt selskap og hva denne forbindelsen eventuelt var.

7.5. En omvei via Jordan, Marokko og England

Vi begynte å lete etter andre veier til målet. Blant annet kontaktet vi journalist Mohammed Komani i Jordan, som en kollega av oss hadde tidligere samarbeidet med og som er medlem av et det internasjonale gravenettverket International Consortium of Investigative Journalists (ICIJ). Hans kilder fortalte ham motstridende historier. Noen mente det var snakk om et statlig selskap, andre at sjeik Al Maktoum var den reelle eieren. Vi kom ikke videre da informasjonen ikke lot seg etterprøve.

Det som til slutt ble gjennombruddet kom som et resultat av den samlede dekningen av Zahoor de siste ti årene. Direktøren i et britisk due diligence-firma kontaktet oss fordi han undersøkte Zahoor for en klient og hadde merket seg VGs artikler. Han tipset oss om et britisk analysefirma, Diligencia, som hadde en liten hærsikare av researchere basert i Marokko, som spesialiserte seg på å spore eierskap og sjeiker i Midtøsten. Diligencia sitter på en database over de innflokke familielinjene mellom de mange tusen sjeikene i Midtøsten og hva de eier. Aurugulf hadde de ikke i basen sin, men på oppdrag fra oss brukte de sine kontakter i Næringsdepartementet i Emiratene og kom tilbake til oss med to navn: Royal Group og Tahnoun Bin Zayed Al Nahyan.

7.6. Gjennombrudd: sjeiken i skyggene

Tahnoun Bin Zayed Al Nahyan er kronprinsens⁹ bror og Emiratens nasjonale sikkerhetsrådgiver. Royal Group er kontrollsenteret i hans enorme forretningsimperium. Det ga saken en ny dimensjon.

Det var likevel to problemer: Å bidra i en sak som rettet søkelyset mot kronprinsens bror gjorde Dilencias ledelse nervøse. De ønsket derfor ikke å bli nevnt i saken. I tillegg ønsket vi også selv å ettergå og få en dobbel bekreftelse på Dilencias opplysninger.

7.7. Ting du bare finner i papiraviser

Diligencia baserer seg på åpne kilder, men kilder som ofte er analoge eller vanskelige å få tak i. Blant annet bruker de lokale kontakter som går og henter ut eierskapspapirer hos Næringsdepartementet, noe for eksempel en advokat med de riktige forbindelse kan gjøre, men ikke hvem som helst. Vi fikk overlevert underlagsdokumentene på eierskapet i Aurugulf Health Investment LLC, som i første omgang var eid av et annet selskap, Wadi Alsidr Commercial Investment.

 دائرة التنمية الاقتصادية
 DEPARTMENT OF ECONOMIC DEVELOPMENT

إعلانات
 الجمعة ١٦ يناير ٢٠٢٠ - العدد ١٤٣٤٣

تعلن دائرة التنمية الاقتصادية بأن السادة / وادي السدر للاستثمارات التجارية ذ.م.م.
 رخصة رقم: 2820011 - CN قد تقدموا إلينا بطلب:
 تعديل الشركاء تنازل وبيع/ إضافة CHIMERA INVESTMENT LLC
 شمييرا للاستثمار ذ.م.م بنسبة 50%
 تعديل الشركاء تنازل وبيع/ إضافة INFINITY WAVE HOLDING LLC
 انفينيتي ويف القابضة ذ.م.م بنسبة 50%
 تعديل الشركاء تنازل وبيع/ حذف المجموعة الملكية لإدارة الشركات ذ.م.م.
 ROYAL GROUP COMPANIES MANAGEMENT LLC
 تعديل الشركاء تنازل وبيع/ حذف المجموعة الملكية القابضة ذ.م.م.
 ROYAL GROUP HOLDING LLC
 فعلى كل من له حق أو اعتراض على هذا الإعلان مراجعة دائرة التنمية الاقتصادية خلال أربعة عشر يوماً من تاريخ نشر هذا الإعلان وإلا فإن الدائرة غير مسؤولة عن أي حق أو دعوى بعد انقضاء هذه المدة حيث ستستكمل الإجراءات المطلوبة.

تطاع الشؤون التجارية - أبو ظبي

⁹ Kronprins Mohamed Bin Zayed Al Nahyan er landets de facto leder og utgjøre sammen med to av sine brødre, deriblant Tahnoun, et triumvirat som styrer landet, delvis gjennom sine private selskaper, som fungerer som en parallell til den føderale infrastrukturen.

Eierskifter og andre tinglysninger i Emiratene er offentlige, men de publiseres kun i spesielle papiraviser. Vi fant noen av disse som var scannet inn og gjort om til pdf-er. Her fant vi en tinglysning (bildet) som viste at Wadi Alsidr Commercial Investment igjen var eid 50-50 av to selskaper, Chimera Investment LLC og Infinity Wave Holding LLC.

Det siste selskapet ledet oss til to nye selskaper i økonomiske frisoner i Emiratene, som er egne lukkede skatteparadiser som blant annet skal tiltrekke seg utenlandske investorer. Her møtte vi veggen. Men Chimera kunne vi spore videre. At vi gjennom hele kjeden av selskaper fant det samme telefonnummeret ble også en ytterligere bekreftelse på forbindelsen.

7.8. Fraktdokumenter fra Pakistan gir en adresse

Fra rettsdokumentene vi hadde fått ut gjennom en kontakt i Pakistan hadde vi fraktdokumenter på en forsendelse av Sputnik-vaksine. Selv om selgeren var Aurugulf, var avsenderen oppført som Chimera Investment LLC, og adressen deres var i Royal Group-bygningen, kontrollsenteret i Tahnouns forretningsimperium.

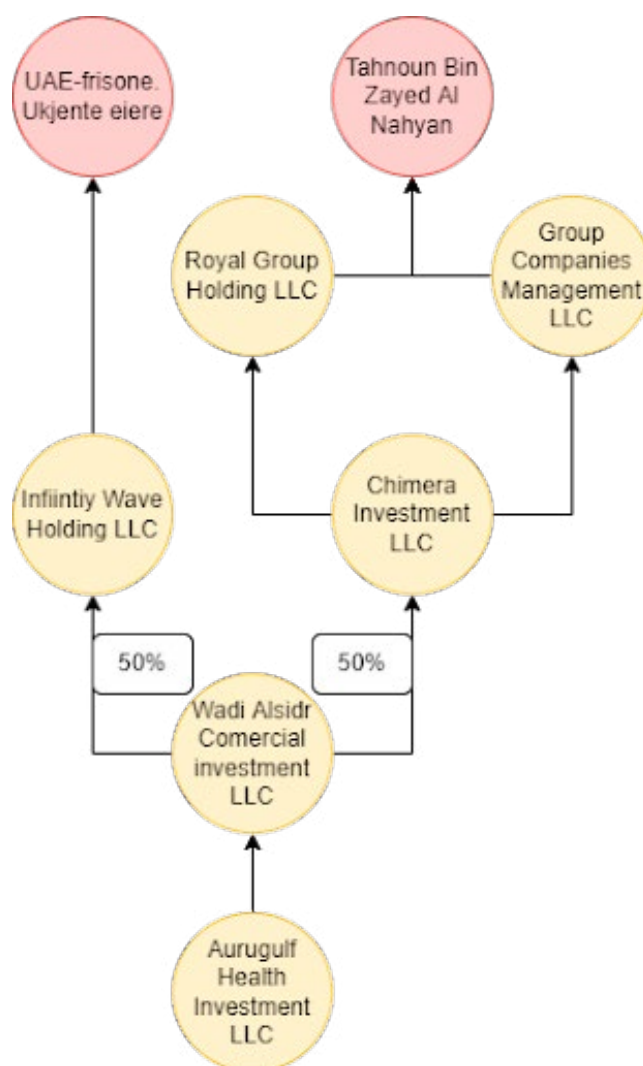
7.9. Et telefonnummer

Det sto et telefonnummer på fraktdokumentet. Da vi ringte det, kom vi til en greker som ikke oppfattet at vi presenterte oss som journalister og trodde vi skulle kjøpe vaksine. Han gikk i gang med å forsøke å avtale et møte hvor vi kunne diskutere detaljer før vi fikk gjentatt at vi var journalister. Deretter ble det stille fra ham. Grekeren fikk vi plassert som en mellomleder som hadde jobbet i en rekke av Tahnouns selskaper.

7.10. Motorsykelutleie identifiserer etterretningsmann ved hoffet

Tidligere spor ga nå også mer mening. Det børsnoterte foretaket som var medeier i et selskap for motorsykelutleie sammen med Aurugulf Commercial Investment, var kontrollert av sjeik Tahnoun Al Nahyan.

Mannen som hadde signert på vegne av Aurugulf da motorsykkelselskapet ble stiftet, dukket også opp i nye papirer. Han hadde blant annet stått som eneeier i Aurugulf Health Investment da selskapet ble opprettet, før eierskapet kort tid senere ble flyttet.

På dette tidspunktet hadde vi opprettet kontakt med flere sikkerhetsanalytikere og akademikere. Gjennom én av dem fikk vi plassert mannen: Han jobbet i Emiratenes etterretningstjeneste (som er et av Tahnouns ansvarsområder) og hadde i mange år vært en del av kronprinsens hoff.

7.11. Våpensalg, spionasje, krigføring og diplomati

Ingen representanter for sjeik Tahnoun Al Nayhan besvarte våre henvendelser. Å kartlegge sjeiken og hans virke ble derfor det eneste som lot oss komme nærmere et svar på hvorfor han var involvert i vaksinehandel.

Tahnoun hadde aldri gjort intervjuer. En del av arbeidet handlet derfor om å kontakte akademikere og sikkerhetsanalytikere med Emiratene som spesialfelt.

Videre dro vi nytte av at Tahnouns Royal Group var hovedaksjonær i det børsnoterte foretaket International Holding Group (IHC), selskapet som var medeier i motorsykkelutleien. IHC måtte også erklære hvilke andre selskaper som var under kontroll av samme majoritetssaksjonær. Dermed kunne vi mappe opp større deler av forretningsimperiet. Det inneholdt både selskaper involvert i spionasje, cybersikkerhet og kunstig intelligens. Her fikk vi også bekreftet at sjeiken gjennom Royal Group også kontrollerte landets største våpenkjøper, International Golden Group.

I rapporter fra Sikkerhetsrådet i FN fant vi detaljerte beskrivelser av hvordan serienummer på våpen i Libya kunne spores tilbake til International Golden Group, beviser på hvordan sjeik Tahnoun spilte en rolle i å omgå våpenblokaden som skal dempe borgerkrigen i landet.

Aftenposten fikk i mai 2021 ut hemmelige dokumenter fra det norske Utenriksdepartementet¹⁰, som viste hvordan Norge solgte ammunisjon til Emiratene, med klar mistanke om at de havnet i borgerkrigen i Jemen. Dokumentene Aftenposten hadde fått tilgang til opplyste ikke hvem kjøperen var, men ved å sammenligne Aftenpostens informasjon med tall og datoer fra Sikkerhetsrådets rapporter kunne vi slå fast at det var Tahnoun og International Golden Group som var kjøperen.

Samtidig med at vi jobbet med dette ble eiendomsmilliardæren Tom Barrack arrestert i USA, siktet for å ha lobbyert overfor Trump-administrasjonen på vegne av en fremmed makt, Emiratene. Vi hentet ut de amerikanske rettspapirene¹¹, som nevnte flere møter med representanter for Emiratene, men navnene deres var anonymisert med nummer. Men i siktelsen var det også referert til en tv-opptreden hvor han skulle ha nevnt representant én og to. Ved å koble dette og grave frem tv-intervjuet forsto vi at mannen som sto sentral i saken mot Barrack også var Tahnoun.

¹⁰ "Hemmeligstemplett dokument: UD tillot våpeneksport til Emiratene selv om landet brøt folkeretten" (2021), <https://tinyurl.com/nzpw6xyc>

¹¹ [pacer.gov](https://www.pacer.gov)

Det vi sto igjen med var at Tahnoun var en av kronprinsen mest betrodde menn, med et særlig ansvar for å fremme Emiratenes sikkerhetspolitiske situasjon utenlands. Akademikerne vi snakket med var samstemte om hva vi sto overfor: et vaksinediplomati som hadde vært skjult for verden, hvor både Russland og Emiratene kunne fremme sine interesser.

8. SPESIELLE ERFARINGER

8.1. Etikk: Hansen og Seagals rolle

Per Morten Hansen satt med detaljert kunnskap om handelen før den var offentlig.

Først nektet han for å ha noen kjennskap til en handel eller noensinne ha uttalt seg om en rolle i noen handel. Da han ble konfrontert med lydopptaket, kom han med en ny forklaring. Etter publisering kom han med en tredje versjon, hvor han bevisst hadde diktet opp historien som del av en intrikat plan for å avsløre hvorvidt noen han kjente lekket informasjon.

På opptaket nevnte Hansen blant annet et tall. Dette tallet var ikke en del av informasjonen som ble offentlig om avtalen. Det var heller ikke en del av avtalen slik den til slutt så ut. Men vi fant det igjen i det innledende skriftlige tilbudet fra sjeiken til Ghana, som på tidspunkt ble lekket via lokale medier.

Likevel landet vi på å ikke være konkluderende om Hansens rolle. Hansens troverdighet ble skadet av at han kom med uriktige opplysninger i møtet med oss, og vi kunne finne igjen detaljer i Hansens forklaring på opptaket i dokumenter, men vi valgte i saken å presentere begge Hansens forklaringer.

8.2. Presentasjon

Vi bestemte oss også for ikke å løfte frem Steven Seagal i saken, selv om det i utgangspunktet var et fristende tabloid grep. Vi kunne dokumentere hans forbindelser til alle de involverte og slå fast at han flere ganger tidligere hadde diskutert forretningsplaner i tospann med Hansen. Men vi mente likevel dokumentasjonen ikke var tilstrekkelig til selv å konstatere at Hansens beskrivelse av Seagals rolle var riktig.

Avgjørelsen om å publisere lydopptaket hvilte samtidig på kontroll på metadata og omstendighetene rundt opptaket.

Vi gjorde lydopptak i Ghana og av telefonintervjuer som dannet grunnlaget for en podcast som ble publisert samtidig med artikkelen.

En utfordring i presentasjonen var at historien utspant seg i fire verdensdeler, hadde flere "hovedroller", i tillegg til et stort birollegalleri og kompliserte selskapsstrukturer. Det avgjørende her ble designer Jonas Nilssons grafiske uttrykk, hvor de geografiske hoppene ble tydeliggjort og fikk struktur. Andre små, men viktige grep han gjorde var å minimere bruken av bildetekster, men heller lene seg mot å integrere video og bilder løpende i teksten.

8.3. Etikk: Bruk av advokat i Emiratene

I arbeidet med å ettergå og verifisere Diligencias opplysninger om Tahnouns eierskap i Aurugulf, ønsket vi å selv sende noen til Næringsdepartementet for å duplisere prosessen med å hente ut eierskapspapirene. Å få ut papirer fra departementet krevde personlige forbindelser, en form for semi-offentlighet. Vi diskuterte flere ulike løsninger, blant annet å leie en advokat i Emiratene, gå gjennom nordmenn med næringsinteresser i Emiratene, eventuelt å få et annet mellomledd til å hyre en advokat i Emiratene som hadde de riktige kontaktene.

Akademikerne og sikkerhetsanalytikerne vi hadde snakket med i arbeidet med saken hadde alle én ting til felles: de kunne aldri dra tilbake til Emiratene. Landets autoritære styre har ingen aksept for verken presse- eller tankefrihet. Vi gjorde et arbeid med å kartlegge landets behandling av dissidenter og regimekritikere, og satt igjen med at vi ikke kunne utelukke represalier mot en hjelper vi hyret til denne type oppdrag. Det som talte for at det kunne gjennomføres, var at dette var metoden Diligencia benyttet, men vi hadde ikke den samme erfaringen som dem.

Dette ble en avveining mellom ønsket om å kontrollere opplysninger så langt som mulig og behovet for å ivareta sikkerheten til eventuelle kilder. Vi utarbeidet et notat over alternativene, som så ble diskutert sammen med redaktørene. Konklusjonen ble at vi avsto fra å hyre en advokat i Emiratene.

8.4. Pakistan og Emiratene

Sikkerhetsvurderinger gjorde også at det ikke ble aktuelt å reise til Emiratene eller Pakistan. I Pakistan handlet det om et konkret trusselbilde som følger av Widerøes dekning av Zahoor gjennom årene, hvor det blant annet er blitt orkestret en arrestordre basert på falske anmeldelser¹².

For Emiratenes del handlet det om at saken vår etter hvert befattet seg med kronprinsens kanskje mest betrodde mann. I tillegg har Zahoor gjentatte ganger invitert VG til å møte ham i Dubai. Her har vurderingen flere ganger vært den at sikkerheten ved en reise til Dubai og et møte er for usikker. I begge land har Zahoor et stort nettverk.

Dialogen med Zahoor ble løst via telefon, hvor hans advokat John Christian Elden etter hvert ble koblet inn. Zahoor ønsket på et tidspunkt å trekke alle sine uttalelser til VG. Det sa vi nei til.

8.5. Sanksjoner

Det er paradoksalt at denne saken først kom til overflaten i Norge. Selv om Hansen og Zahoor var norske linker, og vi fant et fortrinn i Norges mange roller i internasjonalt vaksinearbeid, var det nok av spor å ta tak i for redaksjoner i de respektive landene hvor handlene skjedde.

Delvis kan det handle om hvordan man slutter rekkene i en krise, en observasjon som gjør at man kan spørre seg om vi har blindsoner ved pandemihåndteringen her i Norge. Delvis

¹² Beskrevet i større detalj i metoderapporten "Den hemmelige forbindelsen" (2017)

handler det nok også om at vi har kunnet jobbe med en grad av frihet som er sjeldnere enn vi ofte tar inn over oss.

Journalisten som dro på pressekonferansen for oss i Guyana, opplevde å bli sendt hjem fra jobb i en uke, fordi saken tok seg dårlig ut for myndighetene og mediet han jobbet for var regimevennlig. Han tok hendelsen med fatning, men det eksemplifiserer (en mild variant av) motstanden mange journalistkolleger verden rundt vil møte.

I samtale med en annen jordansk journalist fikk vi også en forståelse for hvordan mange undersøkende journalister i regionen må operere. De skriver om saker i nabolandene og internasjonale historier, men må ofte unngå å skrive om sitt eget hjemland om de skal ha noen grad av trygghet.

8.6. Søksmålstrusler og motpodcast

Per Morten Hansen varslet søksmål og antydte at han skulle få med seg det russiske Utenriksdepartementet og Steven Seagal. En advokat for Seagal og Hansen ble koblet inn i saken, men det har ikke kommet noe søksmål.

Hansen valgte i stedet å lage en podcast sammen med krimprogrammet Avhørt. Der presenterte han sin tredje forklaring og hevdet samtidig at kilden til opptaket var straffedømte Christer Tromsdal. Duoen bak podcasten gikk samtidig ut i Journalisten og sa at lydopptaket stammet fra et fortrolig kildemøte de hadde hatt med Hansen og Tromsdal at det derfor var uetisk og et presseetisk overtramp av VG å bruke opptaket.

Kildevernets stilling gjør at det eneste vi kan skrive om dette er: VG kommenterer aldri spekulasjoner om hvordan vi får tilgang til informasjon.

9. SLIK HAR ARBEIDET VÆRT ORGANISERT

Rolf Widerøe og Markus Tobiassen har vært reportere på saken. Tore Kristiansen og Espen Braastad har stått for fotojournalistikk. Askild Matre Aasarød, Ingeborg Huse Amundsen og Emilie Hald Torp har laget podcast av funnene. Jonas Nilsson har stått for design. Anders Sooth Knutsen har reportasjeledet arbeidet, som strekker seg fra april, hvorav den mest intensive arbeidsperioden varte frem til 28. mai. Podcastarbeidet er gjennomført i de to siste ukene frem mot 28. mai.

10. DETTE ER NYTT

VGs artikler dokumenterte hvordan:

- Et gråmarked for vaksinesalg gjennom mellommenn vokste frem under pandemien.
- En norsk-pakistaner etterlyst av norsk politi var en del av handlene.
- Kronprinsens bror i Emiratene sto bak salgene, kamuflert av mellommenn og anonyme selskapsstrukturer.

- Vaksinene ble solgt til omkring dobbel pris av det russerne krevde i direktehandler.
- Regjeringstopper godtok å handle med disse mellommennene fordi de befant seg i en desperat situasjon, utløst av verdenssamfunnets manglende evne til å sikre jevn fordeling av vaksiner.

11. KONSEKVENSER

- Ghanas regjering valgte å heve avtalen med sjeiken og kreve pengene tilbake, etter at saken hadde dominert avisforsider, tv- og radiosendinger i landet i flere uker.
- En talsperson for regjeringspartiet hadde først påstått at ingenting av kjøpesummen var utbetalt ennå. Det viste seg å være feil. Sjeiken gikk til slutt med på å betale tilbake en første delbetaling på nærmere tre millioner dollar.
- Nasjonalforsamlingen i Ghana nedsatt en kommisjon som gransket avtalen. De konkluderte med at helseministeren hadde brutt loven ved å ikke ta avtalen gjennom nasjonalforsamlingen, som Ghanas grunnlov krever. Helseministeren innrømmet å ha begått en feil, som han forklarte med at han befant seg i en “desperat og hjelpeløs situasjon”.
- Verdens Helseorganisasjon har brukt saken som et argument for en jevnere vaksinefordeling i verden.